

Røða hjá Kristinu Háfoss, landsstýriskvinnu,
í samband við 1. viðgerð av lóg um Fróðskaparsetur Føroya

Íløg í VITAN er íløg í SJÁLVBJARGNAR & SJÁLVSTØÐUGAR FØROYAR

Føroyar eru á einum vegamóti tá umræður útbúgving, gransking – vitan.

Í øllum londum rundanum okkum eru íløgur í at hækka vitanarstöðið í landinum raðfestar ovast.

Hetta tí at tey vita – eins og mest sum allur heimurin veit – at tað er vitan, ið skapar økta virðisøking í samfelagnum – skapar økta vælferð.

Og meira vælferð vilja vit vit øll hava.

Hóast hetta, so hava vit í Føroyum higartil ikki satsað stórvegis uppá vitan – ikki satsað uppá at gerast kappingarført, vitanarsamfelag.

Gaman í. Vit hava fólkaskúla. Miðnámskúlar. Yrkisútbúgvingar. Góðar stuðulsskipanir til lesandi, ið fara undir lestnað uttanfyri Norðurlond. Og eitt sera skert Fróðskaparsetur. MEN:

Vit hava seinastu mongu árinum ikki útbyggt skúlarnar nóg nógv.

Ikki dagført útbúgvingarnar stórvegis.

Ikki sett í gongd stórvegis av nýggjum útbúgvingum.

Vit hava enntá ikki eitt Fróðskaparsetur, ið kann bjóða út útbúgvingar á hvørjum ári.

Í dag eru tað bert tey ”heldigu”, ið eru liðug júst tað árið, ið Fróðskaparsetrið bjóða út ta útbúgving, ið júst tey eru áhugað í, ið kunnu velja at lesa samfelagsfrøði, føroyskt ella t.d. lívfrøði í Føroyum. Restin má av landinum fyri at nema sær útbúgvingina.

Hetta svarar til, at vit bert útbjóðaðu miðnámsútbúgvingar 2. ella 3. hvørt ár, so bert tey, ið vóru liðug í fólkaskúlanum júst tað árið, ið miðnámskúlaútbúgvingin varð útbjóðað – kundu taka hesa.

Annars máttu tey av landinum...

...ella velja ikki at taka útbúgving...

...ella fara av landinum, taka útbúgving, og harvið móguliga ikki koma aftur til Føroya.

Ongin ivi um, at manglandi íløgurnar í hægri útbúgvingar í Føroyum kosta samfelagnum ófatiliga nógv á hvørjum ári. Kostar okkum manglandi vitan, manglandi arbeiðsmegi, manglandi vælferð.

Hendan lógin um Fróðskaparsetur Føroya er eitt jaligt stig móti einum samfelagi, ið hevur viðurkent, at íløgur í útbúgving á øllum stigum – ikki minst í hægri útbúgving og gransking – eru lykilin til samfelagsmenning.

Lógin fevnir um:

At leggja trýggjar lærustovnar, Sjúkrarøktarfrøðiskúlan, Læraraskúlan og Fróðskaparsetrið saman í ein stovn, nevndur Fróðskaparsetur Føroya.

Hetta sum fyrsta stigið, at savna hægri útbúgvingar í ein lærdóms- og granskingarmiðdepil, sum skal tryggja samfelagnum og vinnulívinum viðkomandi útbúgvingar á hægsta altjóða stigi.

Byrjað verður við Sjúkrarøktarfrøðiskúla Føroya, Føroya Læraraskúla og Fróðskaparsetri Føroya.

Ætlanin er at fáa útbúgvingarnar á Vinnuháskúlanum og ávísar útbúgvingar á handilsskúlanum við seinni. So hvørt, sum aðrar útbúgvingar verða uppstigaðar til bachelorstig ella hægri, kunna tær verða lagdar afturat Fróðskaparsetrinum.

At skipa føroyska Fróðskaparsetrið eftir sama leisti sum í øðrum evropeiskum londum fyri eitt nú at tryggja, at útbúgvingarnar verða góðkendar á jøvnum føti við útbúgvingar uttanlanda, at útbúgvingarnar eru kappingarførar og á altjóða støði.

At skapa eitt ”universitets-umhvørvi” har øll hægri útbúgving fer at liggja saman á einum og sama staði, við jalgum samanspæli (synergi) millum ymsu útbúgvingarnar.

At fremja nakrar grundleggjandi bygnaðarligar broytingar í mun til verandi lóg um Fróðskaparsetur Føroya.

Eitt nú:

- Stýri við uttanhýsis meiriluta
- Styrkta leiðslu við áramálssettum rektara
- Einfaldari og effektivari stovnsbygnað
- Heimild at tilknýta ella leggja aðrar stovnar, deplar og kjarnur saman við Fróðskaparsetri Føroya
- Størri sjálvstýri í innanhýsis viðurskiftum

Sjálvstøðugur almennur stovnur

Lagt er upp til, at Fróðskaparsetur Føroya verður sjálvsogvarstovnur. Heitið sjálvsogvarstovnur er tó eitt sera vítt fyribrigdi. Talan kann verða um sera víttgangandi sjálvstýri – ella skert sjálvstýri.

Í verandi lógaruppskoti hevur landsstýrismaðurin tó rættiliga víðfevndar heimildir. Hartil verður víst til fyrisitingarlógina, lóg um almennan roknskap og verður stovnurin fíggaður av fíggarlógini. Heitið ”sjálvstøðugur almennur stovnur” hevði tí helst hóskað betur, enn heitið ”sjálvsogvarstovnur”. Hetta verður tikið upp í víðari viðgerðini av lógaruppskotinum í Mentanarnevndini.

Størri ílógur í Fróðskaparsetur Føroya neyðugar

Hóast væntandi er, at samanlegging av teimum trimum stovnunum gevur móguleika fyri at vera felags um ymiskt virkseimi, og soleiðis nýta tilfeingið betur – so vil samanleggingin og ætlaða økta raðfestingin av útbúgving og gransking í Føroyum - krevja størri fíggarliga orku.

Orsøkirnar eru m.a.:

- At allar útbúgvingar á samanlagda stovninum í framtíðini verða granskingargrunndaðar. Hetta merkir at flestallir undirvísarar eiga at hava granskaraførleikar. Eisini skulu limir í stýrinum hava samsýning.
- At Fróðskaparsetrið skal hava hægri játtan, um endamálið við lógini skal verða rokkið.
- At nýggjar útbúgvingar eitt nú innan KT, Løgfrøði, Journalistik og Hav- og jarðfrøði krevja økta játtan.
- At verandi útbúgvingar bert verða bjóðaðar út 2. ella 3. hvørt ár. Um hesar skulu bjóðast út á hvørjum ári krevst økt játtan.

Vit hava ikki ráð til - ikki at gera íløgur í útbúgving

Hava vit ráð til hetta – er tað onkur, ið spyr ?

Hvussu kunnu vit vita um hetta eru pengar, ið kemur samfelagnum at gagni – er tað onkur annar, ið spyr ?

Til tað seinna er at siga, at tað er ikki uttan orsök, at øll lond í vesturheiminum – og flestu aðra staðni – gera stórar íløgur í útbúgving og gransking. Hetta tí, at tey vita, at íløgan gevur fleirfalt avkast til samfelagið.

Vit tosa í Føroyum nógv um íløgur í tunnlar, vegir og bygningar – men íløga í nýggjar útbúgvingar, styrking av verandi útbúgvingum, í gransking v.m. – eru íløgur, ið eru sjálvt grundarlagið undir, um vit menna okkum sum samfelag. Grundarlagið undir størri búskaparvøksstri. Grundarlagið undir, at vit sum heild hava eitt samfelag í framtíðini, har vit hava ráð til at gera íløgur í undirstøðukervi, bygningar og vælfærd.

Tí uttan neyðuga vitanar-vøkssturin – so vilja vit dragna enn longur afturút í mun til londini rundanum okkum. Harvið vilja vit tapa í kappingini um, at skapa ta samfelag, ið vit ynskja at børn og ung í Føroyum skulu kunna liva og virka í. Vitanar- og vælfærdarsamfelagið fyri øll.

Og vit eru longu aftanfyri.

Um vit ikki skulu dragna enn longur afturút – so er neyðugt at vit gera lutfalsliga nógv størri íløgur í útbúgving og gransking enn hini londini – hetta fyri at koma á sama støði.

Tosað verður nógv um týðiligi teknini um veðurlagsbroytingarnar í hesum tíðum. Hetta hevur fingið alheims stjórnir at taka umhvørvisspurningin í álvara.

Her í Føroyum síggja vit í dag týðiligi teknini um, manglandi íløgum í hægri útbúgvingar og útbúgvingar av øllum slagi. Mest sjónliga teknið er:

MANGLANDI FÓLKAVØKSTUR.

Og hetta hendir í bestu tíðum.

Hvussu verður um tíðir koma við minni framgongd enn nú ?

Hví skal vinnulívið velja at seta í gongd økt virksemi í einum samfelagi uttan fólkaøkstur ?

Hví biðja vit nærum allar ungar føroyingar, ið ynskja hægri útbúgving, fara av landinum – og hareftir bert vóna at tey koma aftur ?

Her eru tó glottar at hóma fyri framman. Tí:

- Vit vilja skipa okkara Fróðskaparsetur á ein hátt, ið tryggjar altjóða viðurkenning av útbúgvingum okkara – eins og í londunum rundan um okkum.
- Vit fara nú í næstum at bjóða lærara- og námsfrøðingaútbúgvingar á BA-stigi – eins og í londunum rundan um okkum.
- Vit fara í næstum væntandi at bjóða fleiri nýggjar útbúgvingar á Fróðskaparsetrinum innan KT, Løgfrøði, Hav- og Jarðfrøði v.m. – eins og í londunum rundan um okkum.
- Vit arbeiða fram ímóti í nærmastu framtíð at kunna bjóða allar útbúgvingar út á hvørjum ári – eins og í londunum rundan um okkum.
- Vit arbeiða fram ímóti at gera pláss til at upptaka fleiri føroyingar inn á fleiri ymsar hægri útbúgvingar – eins og gjørt verður í londunum rundan um okkum.

Eisini verða átøk gjørd innan onnur øki á útbúgvingarøkinum:

- Vit styrkja okkum á útbúgvingarlíga økinum innan fólkaútan við fleiri tímum í 1., 2. og 3. flokki.
- Vit styrkja okkum á miðnámskúlaøkinum við stórum útbyggingum og endurskoðan av miðnámsútbúgvinunum, ið væntandi verða í nýggjum hami í 2009.
- Vit fara í næstum at samskipa fólkaútan og miðnámskúlan við felags lesiætlan frá 1. flokki til endað miðnám.
- Hartil verður dagstovnaøkið lagt til Mentamálaráðið, og letur hetta upp fyri samskipan frá vøggustovu til hægri lestna, og til samskipan av lívslangari læring.

So glottar eru avgjørt fyri framman.

Ein stórirur glotti er hetta lógaruppskotið um Fróðskaparsetur Føroya, ið er eitt stig á leiðini fram ímóti einum sterkum, kappingarførdum føroyskum vitanarsamfelagi.

Einum føroyskum samfelagi við støðugum fólkaøkstri og búskaparvøkstri - har ung fara at velja at búgva, virka og skapa – har ung velja at liva teirra lív, stovna nýtt virksemi og skapa økta vælferð fyri allar føroyingar.

Hetta er grundarsteinurin undir einum sjálvbjargnum og sjálvstøðugum Føroyum.

25. mars 2008

Kristina Háfoss

landsstýriskvinna í mentamálum